

TEORIJA I PRAKSA KPJ-SKJ U BORBI ZA SLAMANJE KAPITALIZMA I IZ-
GRADNJU SOCIJALISTIČKOG DRUŠTVA (Naučni skup u povodu 50-godišnjice
SKJ, održan u Splitu, 29—31. X 1969)

Osnovna tema skupa, izražena u naslovu, jasno svjedoči o težnji organizatora (Zajednica institucija za historiju radničkog pokreta i SKJ) da se jedan tako značajan jubilej obilježi prilozima koji bi sadržavali rezultate »teorijsko-sintetičkog karaktera o pojedinim značajnim etapama razvitka, pojavama ili problemima koji su sastavni dio teme skupa«. Pola stoljeća historijskog razvoja Saveza komunista Jugoslavije, bez sumnje, označava neobično široko polje istraživanja za našu historiografiju, pa je ovaj skup, s obzirom i na tu činjenicu, mogao na neki način da bude ogledalo stupnja do kojega se stiglo u povijesnoj nauci. Gledajući u cjelini, organizator je uspio u velikoj mjeri da ostvari svoju težnju, umatoč tome što vi referati, po svom sadržaju i pristupu, nisu udovoljavali spomenutom zahtjevu. Uz to treba konstatirati i činjenicu da je najveći broj referata imao poglavito historiografski karakter, pa su daleko manje došli do izražaja aspekti drugačijeg karaktera, npr. sociološki, filozofski, ekonomski, za čim je organizator, inače, težio. Jedan od glavnih uzroka se vjerovalno nalazi u tome što su spomenuti pristupi u istraživanju ove teme još uvijek nedovoljno zastupljeni u našim društvenim naukama.

S obzirom na bogatstvo sadržaja i vremenski raspon teme, referati su na skupu bili podijeljeni u pet grupa. Osnovni kriterij za tu podjelu bio je kronološki, dok su referati o politici KPJ prema nacionalnom pitanju, s obzirom na svoju brojnost i raznovrsnost problematike, činili posebnu grupu.

1. Stvaranje KPJ i njen razvoj u legalnom razdoblju pobudili su, relativno, živ interes u referatima i u diskusiji. Riječ je, zapravo, o razmatranju nekih najbitnijih pitanja razvoja novostvorene KPJ u nekim referatima (S. Dimitrijević, Problem postojanja revolucionarne situacije i revolucionarnog rukovodstva 1919. godine; F. Klopčić, Osobnosti stvaranja Komunističke partije u Sloveniji; M. Nikolić, Stav rukovodstva Komunističke partije Jugoslavije prema Obznamu; S. Cvetković, Avanguardizam u vreme stvaranja KPJ). Diskusiju su posebno potakle teze S. Dimitrijevića, iznesene u okviru analize postojeće historijske situacije i pozicije KPJ u vezi s pitanjem mogućnosti za poduzimanje revolucionarne akcije. Autor je, naime, glavno težište svojih razmatranja postavio na uočavanje niza »osnovnih slabosti« unutar SRPJ(k), koje su, prema njemu, bile glavni uzrok da sredinom 1919. KP nije bila zrela ni spremna za revolucionarnu akciju. Nasuprot tome, on je osjetno zapustio razmatranje stvarne situacije, tj. objektivnog faktora i njegova značenja u vezi s akcijom KP, a kojemu se pitanju, među ostalim, znatna pažnja posvetila u diskusiji (P. Morača, E. Redžić, S. Cvetković, F. Klopčić, T. Stojkov). Premda je ova diskusija bila sadržajna i konstruktivna, ona se ograničila tek na nekoliko pitanja, dok je, inače, opseg problematike u spomenutim, te ostalim referatima u ovoj grupi (B. Gligorijević, Koncepcije, metodi i sredstva za gušenje revolucionarnih pokreta masa u politici Demokratske i Radikalne stranke, 1919—1921; S. Mesaroš, Revolucionarni radnički pokret u Mađarskoj i koncepcije za internacionalnu saradnju sa radničkim pokretom u Jugoslaviji, 1918—1920; J. Bojović, Uloga intelektualaca u formiranju KPJ u Crnoj Gori) — otvarao osjetno veći broj problema.

2. Već i s obzirom na činjenicu da je obuhvaćala referate koji su se svojim sadržajem odnosili na razdoblje od 1921—1941, ova grupa je bila obilježena širom i raznovrsnjom problematikom. Jedan broj referata odnosio se na pitanje razvoja KPJ u cjelini, a ostali na specifičnosti tog razvoja u nekim jugoslavenskim zem-

ljama i pojedinim područjima. Općenita pitanja iz povijesti KPJ u spomenutom periodu bila su predmet razmatranja u ovim referatima: G. Vlajčić, Prilog problematiči izučavanja pojave i razvitka »ljevice« u historiji našeg komunističkog pokreta perioda 1919—1929; N. Jovanović, O nekim pitanjima frakcijskih borbi u Nezavisnim sindikatima 1926—1928. godine; T. Stojkov, Režim monarho-diktature i vodstva građanske opozicije prema KPJ, 1929—1935; F. Trgo, Komunistička partija Jugoslavije i odbrana zemlje u godinama uoči II svjetskog rata i u aprilskom slomu; M. Vasić, Stvaranje jedinstvenog omladinskog pokreta u Jugoslaviji u godinama uoči II svjetskog rata. Problemi razvoja KPJ u pojedinim zemljama obilježavali su sadržaj drugih referata; I. Jelić, Povijesno značenje osnivanja Komunističke partije Hrvatske; Z. Stipetić, Doprinos humanističke inteligencije u Hrvatskoj komunističkom pokretu Jugoslavije 1919—1941; Đ. Stanislavljević, Razvitak partijskih organizacija u ličko-kordunaško-banijsko-pokupsko-ogulinskoj regiji 1935—1941; A. Hadžirović, Borba KPJ za uticaj u sindikatima u Bosni i Hercegovini uoči II svjetskog rata; S. Fidanova, KPJ vo povrzuването на борбата на работничката класа со националноослободителното движење на македонскиот народ од 1935—1941; Đ. Milanović, Dijalektika izgradnje klasnog jedinstva višenacionalne radničke klase u Vojvodini od 1929—1936. godine; B. Bošković, KPJ i radnički pokret na području ko-paoničko-ibarskih rudnika i Kosovske Mitrovice 1934—1941.

Unatoč istaknutoj raznovrsnosti i širini problematike, u ovom dijelu skupa diskusija se poglavito ograničila na pitanja frakcijskih borbi unutar KPJ dvadesetih godina. Ona je bila potaknuta referatom G. Vlajčića, koji je za razliku od dosada uobičajenih obilježavao osjetno drugačiji pristup u razmatranju ove problematike. Autor je težište svojih razmatranja postavio na definiranje i ocjenu »ljevice« u KPJ, ukazujući na nju kao na jednu od bitnih komponenata razvoja Partije. U vezi s tim, autor zaključuje da je »ljevica« »u našim uvjetima bila (je) zametak one linije koja je u historiji našeg komunističkog pokreta inicirana IV zemaljskom konferencijom 1934, fiksirana 1937, afirmirana tokom NOB-e, da bi bila prisutna i u našim suvremenim kretanjima«. Već i ovakva formulacija dovoljno ugućuje na karakter same diskusije. U svakom slučaju treba istaći da su u diskusiji, pored suprotnih polemičkih stavova, došla do izražaja i mišljenja koja su ukazivala na opravdanost autorova pristupa u smislu potrebe daljeg istraživanja. U diskusiji su sudjelovali: N. Jovanović, F. Klopčić, P. Morača, P. Damjanović, S. Cvetković, J. Sinadinovski i dr.

3. Najveći broj referata odnosio se na problematiku narodnooslobodilačkog rata i socijalističke revolucije u Jugoslaviji 1941—1945, koji su činili zasebnu grupu. Mnogočetvornih problema što ih sadrže referati, a koje nije moguće sistematizovati u nekoliko cjevlja, svjedoči da historiografska obrada rata i revolucije pokazuje konstantan napredak. To već potvrđuju i sami naslovi referata: J. Marjanović, Jugoslavija, KPJ i Kominterna, april-septembar 1941; P. Morača, Principi nezavisnosti i internacionalizma u politici i praksi KPJ uoči i u toku oslobodilačkog rata i revolucije; D. Živković, Razvoj narodne vlasti u Jugoslaviji 1941—1943; M. Leković, O nekim značajnjim sednicama CK KPJ u toku 1942. godine; V. Kljaković, Politika KPJ prema zapadnim saveznicima u toku narodnooslobodilačkog rata; J. Vujošević, Internacionizam KPJ u oslobodilačkog rata 1941—1945; V. Đuretić, Revolucija i kontrarevolucija kod nas 1941—1945 — teorijsko-metodološki pogled; J. Mihajlović, KPJ u oružanim snagama revolucije; N. Radačić, KPH i Narodnooslobodilačka fronta Hrvatske; V. Antić, KPJ u borbi za oslobođenje Istre; B. Krizman, Oko proglašenja ustaške države 1941; R. Pajović, Politika NOP-a prema komtrarevolucionarnim snagama u Crnoj Gori 1941—1945; M. Jovanović, KPM i antifašistički front na ženite vo Makedonija 1941—1945; V. Ivanovski, Razvojni pot na SKOJ vo periodot na NOV i narodnata revolucija vo Makedonija 1941—1944; V. Brezovski, Za nekoi okolnosti na razvitokot na osvoboditelnata vojna i revolucija vo Makedonija.

Premda je niz pitanja koje su pokrenuli navedeni referati izazvao pažnju u diskusiji, ipak je ona bila prvenstveno usredotočena na nekim problemima koje je postavio J. Marjanović u svom prilogu. Riječ je prvenstveno o autorovu razmatranju nekih ključnih momenata iz razvoja KPJ 1941. u svjetlu politike Kominterne i SSSR-a (odnos sovjetske vlade prema Jugoslaviji u proljeće 1941; stav M. Šatorova Šarića prema rukovodstvu KPJ; pokušaj razbijanja CK KP Hrvatske u ljetu 1941). Diskusija je pokazala u prvom redu da su sva ta pitanja nedovoljno osvijetljena, pa njihovo potpunije objašnjenje zahtijeva dalja istraživanja. U diskusiji su su-

djelovali: M. Apostolski, P. Morača, Đ. Stanisavljević, V. Kljaković, J. Marjanović i dr.

4. Niz referata, posvećenih nacionalnom pitanju u okviru politike KPJ, nedvojbeno ukazuje na činjenicu da u našoj historiografiji sve više raste interes za tu problematiku. Po svom sadržaju, referati su se odnosili, s jedne strane, na neka osnovna pitanja razvoja odnosa KPJ prema nacionalnom pitanju u razdoblju između dva rata, s određenim interesom i za period do 1918. god. (D. Lukač, Baza i osnovni uslovi orientacije radničkog pokreta u jugoslovenskim zemljama prema nacionalnom jedinstvu jugoslovenskih naroda do 1918. godine; L. Kobsa, O nekim aspektima nacionalnog programa Socijaldemokratske stranke Hrvatske i Slavonije uoči formiranja SRPJ(k); P. Damjanović, Neki pogledi na nacionalno pitanje u Jugoslaviji i politiku KPJ do 1941. godine; J. Sinadinovski, Savez komunista Jugoslavije i neki aspekti međunarodnih odnosa nekad i danas kod nas) — a s druge strane, na razmatranje politike KPJ prema pitanju položaja pojedinih naroda i narodnosti te zemalja (E. Redžić, KPJ i pitanje Bosne i Hercegovine; B. Korubin, Idejata za formiranje na makedonskiot literaturnen jazik i KPJ; G. Todorovski—M. Kodra, KPJ i narodnostite vo Makedonija vo legalniot period 1919. do 1920.; O. Ivanoski, Nezavisnata rabotnička partija na Jugoslavija i makedonskoto prашanje; G. Kuculovska, KPJ za edinstvoto na makedonskiot narod so jugoslovenskite narodi vo NOB; M. Todorovski, Internacionilizmnot na Komunističkata partija na Jugoslavija na tloto na Makedonija; A. Hadri, Stav i borba KPJ za nacionalna prava albanske narodnosti za vreme Kraljevine Jugoslavije). Ovoj grupi pripada i referat T. Simovskog, Makedonskoto nacionalno prашanje niz politikata na KP Grcija.

Osnovno obilježje diskusije u okviru ove grupe referata bilo je uočavanje nekih nedovoljno osvijetljenih pitanja, te konstatacija suprotnih stavova i ocjena o pojedinim problemima (geneza jugoslavenske ideje; problemi periodizacije razvoja odnosa KPJ prema nacionalnom pitanju; jezik i nacionalno pitanje, i dr.). Pored isticanja potrebe daljeg istraživanja ovih i niza drugih pitanja, u diskusiji je ukazano i na potrebu korektnog i potpunijeg uzimanja u obzir već postignutih rezultata u nauci. U diskusiji su sudjelovali: E. Redžić, A. Hadri, M. Apostolski, J. Sinadinovski, B. Korubin, G. Todorovski, M. Kodra, B. Bošković, F. Klopčić, P. Damjanović, P. Morača, J. Bojović.

5. Na problematiku iz razdoblja socijalističke Jugoslavije odnosila su se samo dva referata: D. Bilandžić, Promjene u društvenoj strukturi socijalističke Jugoslavije; B. Petranović, Komunistička partija Jugoslavije kao faktor vlasti u oslobođenoj državi.

Ocjenujući ga u cjelini, koliko je to u ovom momentu moguće, naučni skup u Splitu postigao je u osnovi svoj cilj. Dakako, on može ujedno poslužiti i kao dragocjeno iskustvo u pogledu pitanja organizacije budućih skupova ovakvog karaktera. Premda zbog već ranije istaknutih razloga nije mogao u cjelini ostvariti težnje organizatora, ovaj skup, bez sumnje, daje potvrdu onim mišljenjima koja zastupaju potrebu njihova kontinuiranog organiziranja. Riječ je, među ostalim, u mnogome o činjenici da takvi naučni skupovi zahtijevaju dugotrajnije i sistematskije pripreme, a tome će, dakako, prvenstveno pomoći dalji razvoj naše historiografije. Pri tome ne bi trebalo ni najmanje zanemarivati samu tehničku stranu u pripremama, što je jasno došlo do izražaja i ovom prilikom. S obzirom na dosadašnju praksu, naučni skup u Splitu je, naime, bio jedan od rijetkih čiji su referati u najvećem broju bili prethodno umnoženi i dostavljeni učešnicima. Dakako, takav put omogućava daleko opsežniju, raznovrsniju i svestraniju raspravu o osnovnim problemima teme, kojoj je skup posvećen.

Fikreta JELIĆ-BUTIĆ